

Entrevista amb Rosa-Victòria Gras i Perfontan (Vallgorguina, 1933)

per Víctor Pallàs

La primera vegada que vaig parlar amb Rosa-Victòria Gras vaig tenir aquella vella sensació d'haver-la vista abans. Furgant en la memòria, vaig recuperar unes imatges llunyanes de la televisió, d'un dels primers programes en la nostra llengua emesos per la petita pantalla. Aleshores, les dades se m'agombolaren, precises.

Rosa-Victòria Gras és una de les persones que, des de fa un grapat d'anys, s'ha dedicat al català, discretament i sense defallir, amb una formació lingüística que abasta gairebé la totalitat de les llengües que ens envolten, col·laboradora dels catedràtics Antoni Comas i Pujol i Basilio Losada, de la Universitat de Barcelona, professora i assessora de Dicció a l'Institut del Teatre, traductora d'algunes de les obres més importants del teatre actual i, sobretot, pedagoga a través de les ones hertzianes en temps prou difícils.

—1976: «Català amb nosaltres», què en recordeu?

—L'encàrrec del curs *Català amb nosaltres* a la televisió va venir després de dos anys d'existència del *Curs de català parlat*, a Ràdio Peninsular. Hauria d'explicar com hi vaig anar a parar: llavors era professora auxiliar de la càtedra de llengua portuguesa; sí, portuguesa!: les coses són com són: hi havia el Dr. Basilio Losada, i jo m'estrenava ensenyant-ne el primer curs a la Facultat de Filologia, als barracots de Pedralbes.

L'any 1974 la Diputació de Barcelona finançava un curs de català per correspondència i projectava de fer-

Rosa-Victòria Gras

ne també un per a la ràdio. El Dr. Comas era l'assessor d'aquesta magna empresa. Ens coneixíem de quan ballàvem sardanes al Corredor o a Llorda d'Arenys (Mataró i Vallgorguina són a prop): compartíem una mateixa manera de conèixer la llengua i la cultura del poble.

Una carpeta, amb la paraula *Ràdio*, era damunt una de les taules del llavors Departament de Llengua i Literatura, pujant l'escaleta, a sobre el primer pis. Quan vaig demanar: «Què vol dir, això?», encara no havia despertat l'interès de ningú. Ha hagut de passar força temps perquè els mitjans de comunicació sortissin de la segona categoria on eren relegats per molts estudiosos.

Vaig fer el recorregut per totes les ràdios dels països d'Europa que donaven cursos de llengua, i vaig tenir molt en compte els que el professor Artur Balot havia difós per Ràdio Barcelona, de 1932 a 1936. De tot això en va sortir un curs de català amb converses seriades, amb uns personatges. L'èxit va ser rotund. Les veus d'ensenyants il·lustres hi varen intervenir: la veu de la tot just traspassada, estimada, Carme Serrallonga, la d'en Joan Veny, les de companys prestigiosos com Maria Brossa i Xavier Bru especialment (que amb guions de temes literaris i amb idees estructurals va enriquir el curs). Hi havia endemés Artur Blasco, Oriol Serrano, el desaparegut Felip Palma..., i tants d'altres que em descuido, que van contribuir a crear una atmosfera irreplicable de feina i d'entusiasme. A l'estudi de l'emissora ens dirigia en Ricard Palmerola, de qui vam aprendre a donar un mínim de versemblança als personatges que interpretàvem.

Calia aquest preàmbul per a parlar del curs televisat. Joan Muntsó, periodista, un dels caps de Ràdio Peninsular, amb Jordi Arandes, va ser el portaveu de la decisió presa per Televisió Espanyola d'iniciar un curs televisat, vist el resultat de la ràdio. Aquests noms, connotats amb una època i amb una manera de fer, no ens els hem de callar. Penso que el silenci voluntari dels fets i dels factors importants és una malura nostra que hem d'evitar. Aquí hi ha massa de gent que comença de zero, fent *tabula rasa* dels precedents, o que vol fer creure que inventa coses més velles que l'anar a peu.

Amb una recomanació del Dr. Comas a la butxaca i tota la il·lusió del món, me'n vaig anar unes quantes setmanes a la BBC, pagant-me les despeses de l'estada, naturalment! En tornant, tenia les bases del *Català amb nosaltres*.

No m'hauria decidit a acceptar tanta responsabilitat si no hagués rebut bon assessorament del Dr. Comas i no hagués comptat amb la col·laboració constant de la Carme Serrallonga, tota una mestra en l'art d'enregistrar. La vaig anar a veure a casa seva i li vaig confessar: «Sense vós no em veig amb cor de fer res.» Recordo que, després d'uns moments de vacil·lació, em va dir: «Intentarem de fer el que puguem.»

Català amb nosaltres tenia, a més d'una realització creativa —sovint poètica i tot, per part de realitzadors com Joan Bas, Roger Justafre, Antoni Chic, Maria Elena Monràs i altres—, enfocaments diversos: l'ensenyament de la gramàtica, el vocabulari, les locucions de manera adequada al medi, la part d'història de la llengua amb dramatitzacions (els guions de Josep Maria Pujol), l'estudi de les formes dialectals, de la lingüística en general (amb les col·laboracions i la presència de Lúdia Pons, Montserrat Badia, Sebastià Serrano, Ramon Cerdà, Joan Martí). Hi havia professors de diverses bandes: Tomeu Terrades, el mallorquí; Manuel Dolz, de Morella; Isabel Clara Simó, d'Alcoi; Miquel Pueyo, lleidatà; Dolors Sistac... Gent de Menorca, de Girona, d'arreu, se'ns incorporaven per fer un o més programes. Esmentem encara Ricard Salvat, Lluís Aracil, Ovidi Montllor, Rosa Cals, Maria Antònia Suau, Marta Mata, Xavier Borràs, Josep Francí. Hi van ser presents els Pavesos,

Ovidi Montllor, Manuel Dolz, Carme Serrallonga, Tomeu Terrades, Rosa-Victòria Gras i Lluís Aracil

els Comediants...; hi havia vingut gent molt variada: ballarins, músics, cantants, escriptors, poetes...

—De la vostra llarga trajectòria d'ensenyament del català, què és el que us ha resultat més dur?

—El fet de no poder prescindir de la militància; de no poder, ras i curt, ensenyar la matèria sense oposició ideològica, la qual cosa fa malgastar moltes energies, en el sentit d'haver de convèncer abans d'ensenyar. Sempre he tingut —i encara tinc— alumnes que no volen fer l'esforç d'aprendre la normativa o d'adaptar-se a la fonètica catalana genuïna, perquè diuen que «la gramàtica s'ha adaptar a la llengua i no pas la llengua a la gramàtica». Ho diuen com a actitud negativa apresada, fins i tot sense haver llegit aquells gramàtics que, al servei d'un partit anticatalà que els manté en llocs destacats, galegen de progressistes i d'obertura, quan, de fet, només es dediquen a manipular el signe d'identificació cultural que més molesta els seus patrocinadors.

—Us considereu una pionera en els cursos d'ensenyament radiofònic del català?

—De cap manera: Ràdio Peninsular havia fet cursos de català parlat, l'autora dels quals desconec. A més, ja us he esmentat el curs del professor Balot per desobrir dels anys trenta. Tampoc a la televisió no vam ser els primers.

—Anglès, portuguès, romanès, italià, alemany... Dominar altres llengües és un referent per a l'estudi de la pròpia?

Rosa-Victòria i l'equip de Català amb nosaltres a Perpinyà. El qui mira per la càmera és Roger Justafre

—Quan estudiem altres llengües ens adonem de la manera peculiar i única que té la nostra de reflectir el món. Quan posseïm aquest coneixement global, la valorem més i som capaços de conèixer-la objectivament; de cap manera no l'alterem per complaure els sectors que encara hi reaccionen subjectivament. Curiosament, l'allunyament i la visió en perspectiva ens fan esdevenir conscients d'aspectes riquíssims de la nostra llengua que altrament no ens podrien ser revelats. És aleshores quan, per exemple, no prenem de model l'espanyol i prou, sinó que, a l'hora de refermar unes formes, localitzem amb més obertura on tenen el seu parió si en el portuguès, en el francès, en l'italià... posem per cas, i encertem molt més la solució anostrada en comptes de calcar tant del castellà com molts fan.

—El món del teatre us és ben pròxim. Professeu cursos de Diccio Catalana. Parlar és difícil?

—Fa catorze anys que ensenyo Diccio Catalana a l'Institut del Teatre. Com dieu, parlar bé és difícil, vull dir que ho és per a la gent que es guanya la vida parlant, al teatre o en altres llocs. En les nostres circumstàncies és una heroicitat. Hi ha massa patrons dolents, que els mitjans de comunicació de masses difonen. Això desorienta els alumnes i el públic en general. No és honest que els protagonistes de molts de films facin sords els enllaços sonors: *unssamics*, *els-shomes*, etc. Si volen fer guanyar diners als amiguets no preparats, els podrien donar papers més dis-

crets és clar que els guanys serien força més baixos! Igualment passa amb els presentadors de televisió: són, massa sovint, un model d'incompetència lingüística, col·locats per a satisfer interessos inconfessables, en detriment de la qualitat de la llengua d'un país. I tants anys que hem hagut d'esperar per a poder-la escoltar en aquests mitjans!

—Heu traduït diversos textos per a l'Institut del Teatre. Parleu-nos d'alguns.

—*Feina a domicili*, de Xaver Krötz, que va obtenir un accèssit al premi Sagarra l'any 1984. És un text alemany en què el sostre social i la variant local s'havien de tenir presents en la traducció. Crec que me'n vaig sortir agafant patrons de gent de poblets del Maresme. L'essencialitat del llenguatge, el despullament de tot artifici i la duresa havien de ressortir-hi. En general m'agrada de traduir els ritmes de les frases respectant la quantitat de material fònic que les componen: si a l'original n'hi ha poc, fent-ne servir poc; si n'hi ha molt, fent-ne servir molt; si l'original és construït majoritàriament amb iambes, doncs cercar la manera de conservar-los.

Català amb nosaltres recollint els testimoniatges de catalanitat al Rosselló

—I la vostra experiència en la dicció, us ha influït a l'hora d'escriure teatre?

—Em fa l'efecte que ensenyant dicció he après les dificultats de dir textos en els quals no s'ha tingut present la forma parlada, on l'autor no és exactament dona o home de teatre. Tanmateix, a l'hora d'escriure, no sé si he sabut traslladar prou bé al paper allò que sé a bastament i que sento a dins.

La llengua tallada (Premi Cassandra, 1988), *La vigília* o *Somniar la vida* (Premi Santos Antolí, 1990) són, entre altres, algunes de les obres de teatre que Rosa-Victòria Gras ha escrit.

La manca d'espai i les presses han impedit que hàgim pogut dedicar-nos adequadament a l'altra gran faceta d'aquesta escriptora: la de la dramaturgia, així com al seu vessant pedagògic-crític, del qual és excel·lent exponent la darrera obra apareguda *L'actor i la dicció* (1997). Temari pendent per a la pròxima entrevista.♦